

Yapılandırmacı Sınıflarda Öğretmen - Öğrenen Roller ve Etkileşim Sistemi

Teacher-Learner Roles and Interaction Systems in Constructivist Classrooms

Gürcü Koç
Gazi Üniversitesi

Öz

Bu çalışmada, yapılandırmacı öğrenme sınıflarındaki öğretmen-öğrenen rolleri ile etkileşim sisteminin özelliklerini belirlemek amaçlanmıştır. 14 hafta süren deneysel çalışmada, "Gelişim ve Öğrenme" dersinde yapılandırmacı öğrenme planları uygulanmıştır. Nitel araştırma yönteminin kullanıldığı çalışmada veriler, öğrencilerin her hafta tuttuğu öğrenme günlükleri, yapılandırmacı yaklaşımla ilgili eğitim almış bir gözlemci tarafından sınıfta yapılan gözlemler ve öğrencilerle yapılan görüşmelerle toplanmıştır. Araştırma sonunda, yapılandırmacı öğretmenlerin en önemli rollerinin, özgün öğrenme görevleri planlamak, düşünmeye yardımcı olmak, öğrenmeye rehberlik yapmak, öğrenenlerin rollerinin ise sorumluluklarını yerine getirmek ve kendi bilgi yapılarını etkin biçimde oluşturmak olduğu görülmüştür. Yapılandırmacı sınıflarda öğretmen-öğrenen ve öğrenen-öğrenen etkileşimi oldukça yoğundur.

Anahat Sözcükler: Yapılandırmacılık, öğretmen-öğrenen rolleri, etkileşim.

Abstract

The purpose of this study is to evaluate the roles of the teacher and the learner, and teacher-learner and learner-learner interactions in constructivist learning environments. The experimental period of the study lasted for 14 weeks in the "Development and Learning" course. The Constructivist learning approach was applied throughout the course. Qualitative research techniques (learning diaries, observations and interviews) were used. The result of the study showed that the important roles of constructivist teachers are to design authentic learning tasks, to help students learn to think and to guide learning. The learners' roles in constructivist classes are to be responsible for their own learning and to build their knowledge bases. Teacher-learner and learner-learner interactions are very intensive in these classes.

Key Words: Constructivism, Teacher and Learner Roles, Interaction

Giriş

Eğitimin odak noktası bilgi değil, öğrenendir. Öğrenen önbilgilerine dayanarak kendi bilgisini etkin bir biçimde yapılandırır. Yapılandırmacı öğrenme yaklaşımına göre, öğrenen bireyler bilgiyi bireysel olarak yaratır ve yeniden organize eder (Olssen, 1996, 280; Fosnot, 1992).

Yapılandırmacı yaklaşım, temel öğrenmenin bilginin aktarılması ile oluşmadığını, ancak soru sorma, araştırma, problem çözüme gibi öğrenen etkinlikleri ile

gerçekleşebileceğini savunmaktadır (von Glasersfeld, 1995; Brooks ve Brooks, 1993, 4).

Başka bir deyişle, hazır bilgiyi birisinden ya da bir yerden almak, öğrenme olarak düşünülmemelidir. Öğrenen kendi yanıtlarını, kavramlarını keşfettiğinde ve kendi yorumlarını yarattığında öğrenir; bilgi yapılarını inşa eder.

Ancak, ülkemizin eğitim sistemi, öğrencileri temel kavram ve ilkeleri anlamlandırmak yerine, kitapta yazılanları hatırlamaya ve ezbere yöneltmektedir. Öğrenciler arasındaki rekabeti körüklemektedir. Öğrenciler ilkokulun ilk yıllarından başlayarak kendilerini bir yarışın içinde bulmakta ve bu yarışta başarılı olmak için test çözüme becerisini geliştirmeye çalışmaktadır. Çünkü

Dr Gürcü Koç Gazi Üniversitesi, Mesleki, Eğitim Fak. Eğitim Bilimleri Bölümü, Ankara

Türk eğitim sistemi, öğrenciler arasında işbirliği ve etkileşimi değil, rekabeti destekleyen ve en iyinin seçilmesini amaçlayan bir yapıya sahiptir (Kaya, 1993; Bademci, 2000).

Koç (2000) tarafından bir araştırmada da öğretmenlerin genellikle bilgiyi aktardığı, öğrencilerin dinlediği, not aldığı ve düşünmeden verilen bilgiyi ezberlediği görülmüştür. Ayrıca öğretmenlik uygulaması derslerinde öğretmen adaylarının ağırlıklı olarak öğretmen merkezli etkinlikler planladığı, bunun önemli nedenlerinden birisinin, öğrencilerin bu tür ortamlarda eğitim almalarından kaynaklandığı bulunmuştur.

Türk eğitim sisteminde yapılacak en önemli değişikliklerden birisinin, öğretmen ya da konu yerine, öğreneni merkeze alan bir sistem uygulamak olduğu söylenebilir. Eğitim programının merkezinde öğrenenin olması; öğrenme hedeflerinin sürece dayalı ve üst düzey öğrenmeye yönelik belirlenmesini, öğrenme içeriğinin öğrencilerin ilgilerine dayalı ve gerçek yaşamla bağlantılı olmasını, öğrenme-öğretme ve değerlendirme etkinliklerinin öğrenenlerle birlikte planlanması, uygulanması ve değerlendirilmesini gerektirmektedir (Hanley, 1994; Cooper, 1993).

Ancak, öğrenen merkezli bir sistemde bireylerin öğrenme sürecine etkin katılımları ve kendi bilgi yapılarını anlamlandırılmaları ile desteklenebilir. Öğrenenlerin kendi bilgilerini oluşturabilmesi için de geleneksel sınıftaki bilginin alıcısı olduğu rolünden uzaklaşması, öğretmenle ve diğer arkadaşları ile etkili bir iletişim içinde çalışması ve kendi öğrenmesinde sorumluluk üstlenmesi gerekmektedir.

Bu amaçla, öğretim programlarının öğrenci ilgi ve yetenekleri doğrultusunda, bilgileri ezberlemek yerine, temel kavramları anlama, yorumlama, uygulama olanağı verecek nitelikte ve problem çözme davranışları ile grupta çalışmayı destekleyecek biçimde yenileştirilmesi önem kazanmaktadır. Bu değişiklikler öğretmen-öğrenci rolleri ile sınıftaki etkileşim sistemini de etkilemektedir. Yapılandırmacılara göre, öğrenme, öğretmen-öğrenen, öğrenen-öğrenen arasındaki işbirliği sayesinde gelişir (Steffe, 1998). Geleneksel sınıflarda öğretmenin temel sorumluluğu bilgiyi aktarmak iken, yapılandırmacı öğretmenler öğrencinin kendi bilgisini yapılandırmasına rehberlik eder (Marlowe ve Page 1998, 56-57; Savery ve Duffy, 1996, 136-137).

Yapılandırmacılıkla ilgili yurtdışında ve ülkemizde yapılan çalışmalar incelendiğinde, yapılandırmacılığın geleneksel yaklaşıma göre akademik başarı ve tutum üzerinde etkili olduğu görülmüştür (Koç, 2002; Özkan, 2001; Christianson ve Fisher, 1999; Lord, 1999; Caprio, 1994). Bu sınıflarda öğretmen ve öğrenenlerin görev ve sorumlulukları ile etkileşim yapısı geleneksel sınıflardan farklılık göstermektedir. Bu araştırmada, yapılandırmacı sınıflardaki öğretmen-öğrenen rollerini belirlemek ve öğretmen-öğrenen ile öğrenen-öğrenen arasındaki iletişim sisteminin özelliklerini saptamak amaçlanmıştır. Öğretmen ve öğrencinin öğrenme sürecindeki rollerinin ve aralarındaki etkileşimin anlamlı, kalıcı öğrenme ve öğrendiğini gerçek yaşamda kullanma üzerinde etkili olduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda, çalışmada şu sorular araştırılmıştır:

1. Yapılandırmacı sınıflarda öğretmen rolleri nelerdir?
2. Yapılandırmacı sınıflarda öğrenen rolleri nelerdir?
3. Yapılandırmacı sınıflarda öğretmen-öğrenen etkileşimi nasıldır?
4. Yapılandırmacı sınıflarda öğrenen-öğrenen etkileşimi nasıldır?

Yöntem

Çalışma Grubu

Yapılandırmacı sınıflardaki öğretmen-öğrenci rolleri ve etkileşim sisteminin daha bütüncül ve derinlemesine ortaya konulabilmesi için nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubu 2001-2002 öğretim yılında Gazi Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi (GÜMEF) Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bölümü 2. sınıf öğrencileridir. Öğrencilerin demografik özellikleri ve 1. sınıf not ortalamaları açısından benzer oldukları görülmüş ve dört sınıftan ikisi çalışma için tesadüfi olarak seçilmiştir. Buna göre 2-B (44 öğrenci) ve 2-D (45 öğrenci) sınıfları çalışma grubunda yer almıştır.

Ölçme Araçları

Veriler, öğrenci görüşme formu, öğrenme günlükleri ve gözlem formu ile toplanmıştır:

1. *Öğrenci görüşme formu:* Araştırmacı tarafından hazırlanan görüşme formunda (interview guide approach), yapılandırmacı sınıflardaki öğrenme özellikleri, öğretmen-öğrenci rolü ve etkileşime yönelik açık uçlu sorular yer almıştır.

Görüşme yapılacak öğrenciler "maksimum çeşitlilik örnekleme" (Yıldırım ve Şimşek, 1999) dikkate alınarak seçilmiştir. Farklı başarı düzeylerinden öğrenci seçilmesinin nedeni, bu yaklaşımda başarılı olmuş öğrenciler kadar, daha az başarılı öğrencilerin de rol ve etkileşim yapısından nasıl etkilendiğini ortaya çıkarmaktır. Bu amaçla, son testte en başarılı 5, orta düzeyde 5 ve en az başarılı 5 olmak üzere 15'er öğrenci belirlenmiştir. Buna göre, iki sınıftan 30 öğrenci ile görüşme yapılmıştır. Bunun için, öğrencilerden 5'er kişilik gruplar oluşturulmuş ve görüşmeler gruplar halinde yapılmıştır. Görüşmeler teyp kasetine kaydedilmiş ve daha sonra yazılarak çözümlenmiştir.

2.Öğrenme günlükleri: Öğrenme günlükleri, öğrencilerin yapılandırmacı öğrenme ortamının özelliklerini ve öğrenme düzeylerini haftalık olarak yansıtmaları için hazırlanan bir formdur. Günlüklerde altı soru yer almıştır. Öğrencilerden her ders sonunda öğrenmelerini ve öğrenme ortamının özelliklerine yönelik görüşlerini yansıtan günlükleri doldurmaları istenmiştir. Öğrenciler raporları ders sonunda doldurup öğretmene vermiş, kendi öğrenmesini değerlendirerek, bir sonraki hafta öğretmenden dönüt olarak gelişimini takip etmiştir.

3. Gözlem formu: Gözlem formu, yapılandırmacı öğrenme ortamındaki iletişim ve rolleri belirlemek için yarı yapılandırılmış form biçiminde düzenlenmiştir. Öncelikle, gözlemciye yapılandırmacı öğrenme kuramı ile ilgili eğitim verilmiş, gözlem yaparken dikkat edeceği boyutlar açıklanmıştır.

Görüşme, günlük ve gözlem formlarının geçerliğini sağlamak için taslak formdaki sorulara ilişkin 10 uzmandan görüş alınmış ve bu görüşler doğrultusunda uygun görülen değişiklikler yapılmıştır.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Yapılandırmacı öğrenme kuramının temel ilkeleri belirlenerek, bu ilkeleri temel alan öğretim planları hazırlanmıştır. Buna göre yapılandırmacı planlarda dikkat çekme, grup çalışması, paylaşma-tartışma, anlamlandırma ve değerlendirme bölümleri yer almıştır. Araştırmacı 14 hafta süresince yapılandırmacı öğrenme planlarını uygulamıştır.

Yapılandırmacı sınıflarda öğrenciler 4'er kişilik gruplar oluşturmuştur. Öğretim elemanı, konuya kısa bir giriş yapmıştır. Daha sonra, öğrenciler gerçek sınıf

ortamlarında çekilmiş video kasetleri izleyerek, gruplar halinde sınıflardaki öğrenme problemlerini tanımlamaya ve çözüm önerileri geliştirmeye çalışmıştır. Öğrenciler kendi getirdikleri kaynaklarla birlikte, sınıftaki kaynakları kullanmış, arkadaşları ile tartışmış ve gerektiğinde öğretim elemanından yardım almıştır. Öğretim elemanı gruplar arasında dolaşarak grup çalışmalarını izlemiş, sorularla öğrencileri yönlendirmiş ve gerekli gördüğü durumlarda bilgiye nasıl ulaşacakları konusunda gruplara yardımcı olmuştur. Her ünite bittikten sonra, "Takım-Oyun-Turnuva" yarışması yapılmış, öğrencilerin elde ettiği puan takım puanı olarak değerlendirilmiştir. Her grup sınıf içindeki çalışmaların yanında, ilgilerini çeken ve yaşamlarında problem oluşturan bir öğrenme sorununu seçmiş ve dönem boyunca devam edecek bir proje çalışması yapmıştır. Öğrencilere proje çalışması ile ilgili bilgiler verilmiş, her grubun kendi araştırma sürecini planlaması, uygulaması ve değerlendirmesi sağlanmıştır.

Yapılandırmacı sınıftaki öğrenciler her hafta öğrenme günlükleri tutmuştur. Gözlemci derslere katılmış ve gözlem formlarını kullanarak yapılandırmacı ortamlardaki etkileşim ve rollere ilişkin notlar almıştır. Dönem sonunda öğrencilerle yapılan görüşmeler yaklaşık bir saat sürmüştür. Gözlemci notları, dönem sonunda öğrencilerle yapılan görüşmeler ve öğrencilerin her hafta yazdığı günlükler üzerinde içerik analizi yapılmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 1999). İlk olarak veriler kodlanmış (coding), sonra bunlar sınıflandırılarak temalar belirlenmiştir. Belirlenen temalara ve kodlara göre veriler analiz edilmiş ve araştırma raporu yazılırken aynı temaların geçtiği dokümanlar birlikte gözden geçirilmiştir.

Bulgular

Öğrenme günlükleri (toplam 572 günlük), öğrencilerle yapılan görüşmeler (12 grup görüşmesi) ve gözlemci notları (14 hafta) incelenerek yapılandırmacı sınıflardaki öğretmen-öğrenen rolleri ve etkileşim yapısı açıklanmıştır.

1. Yapılandırmacı Öğrenme Ortamında Öğretmenin Rollerini

Nitel bulgulara göre, yapılandırmacı sınıflarda gözlenen öğretmen rol ve sorumlulukları Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1.

Yapılandırmacı Sınıfla Öğretmenin Roller

Roller
Özgün görevler planlama ve değişik materyaller kullanma
Düşünmeye ve anlamlı öğrenmeye destek olma
- Açık uçlu sorular sorma
- Araştırmaya yöneltme
- Önbilgileri açığa çıkarma
- Çelişki yaratma
Öğrenmeye rehberlik yapma
Öğrenci sorumluluğunu destekleme
Öğrencinin katılımını sağlama
Öğrenenler arasındaki etkileşimi destekleme
Tartışmalarda tarafsız olma

Tablo 1’de de görüldüğü gibi, öğrenciler öğretmenin en önemli görevlerinden birisinin farklı yöntem, teknik ve materyal kullanması olduğunu belirtmişlerdir. Öğrenciler, özellikle karikatürleri, drama yapılmasını, grup çalışmalarını, gruplar arasında yapılan yarışmaları ve zengin araç-gereç kullanımını öğrenme ve etkileşim açısından etkili bulmuşlardır. Öğrenciler özgün problem çözme etkinliklerinin hem eğlenceli, hem de öğrenmeyi kolaylaştırıcı etkisinden söz etmişlerdir:

Klasik ders işleme yönteminin dışında olduğundan bu etkinlikler hoşuma gitti. Üniversite seviyesinde olup da hâlâ hocanın tahtaya yazıp ya da bizlere notlarını yazdırması çok verimsiz ve sıkıcı. Derste uygulanan yöntemler öğrenmeyi daha kalıcı kılıyor.

Yapılan dramatizasyon, örnekler ve problemler çok ilginçti. Özellikle problem çözme çalışmaları hem hoşumuza gitti, hem de öğrenmeyi kolaylaştırdı. Tüm eğitim dersleri bu biçimde yürütülmeli, özellikle öğrenme günlükleri kalıcılığı artırıyor.

Görüşmelerde de öğrencilerden birisi iki yıldır hiç bir derste anlatım dışında farklı bir yöntem kullanmadığını söyledi. Gözlemci notlarında da yapılandırmacı öğrenme görevlerinin farklılıkları üzerinde durulmuştur:

Öğrenciler karikatürleri, dramaları ve video gösterilerini şaşırarak ve ilgiyle izlediler. Özellikle, problem çözme etkinlikleri çok değişik geldi. Tartışmalar sırasında problem durum-

larını kendilerine çok yakın bulduklarını ve kendilerinin de bu tür sorunlar yaşadıklarını, bu sorunların çözülmesi gerektiğini vurguladılar. Genç öğretmen adayları gerçek yaşamla bağlantılı mesleğin karmaşık sorunlarını grup arkadaşları ile çözmek için birlikte çabalamaya başladılar.

Bu sınıflardaki en önemli öğretmen rollerinden birisi, önbilgileri açığa çıkarma, çelişkiler yaratma, açık uçlu sorular sorma ve araştırmaya yöneltme yoluyla öğrencilerin düşünmelerine olanak tanımadır. Öğrenciler görüşmeler sırasında, tek bir doğru cevabı olmayan görevler sayesinde daha fazla düşündüklerini söylediler. Yapılandırmacı sınıflardaki öğrenciler kavramları tanımlama, hipotezler kurma, verileri belirleme, bulma, değerlendirme, sonuçları test etme, değerlendirme ve tartışma etkinliklerine katılmışlar, bilgiyi yapılandırmak için etkin rol almışlardır.

Öğrenci görüşlerine göre, öğretmenin önemli rollerinden birisi de öğrenmeye rehberlik yapmasıdır. Öğrencilerden birisi öğretmenin öğrenme yolunu açtığını, gerekli ipuçlarını verdiğini ve bu ipucundan yararlanarak gerisini bulmanın çok keyifli olduğunu söyledi. Günlüklerde bir öğrenci, öğretmenin öğrenmeye nasıl rehberlik yaptığını şu cümlelerle açıklamıştır:

Öğretmenimiz derste farklı bir yöntem uyguladı. Öncelikle ne kadar bilgiye sahip olduğumuzu gördük. Bizleri gruplara ayırarak herkesin grup arkadaşlarıyla ve başka gruplarla ortak çalışması sonucu daha verimli bir çalışma ortaya çıkacaktır. Biz burada öğretmenimiz rehberliğinde konuları beraber öğrenmeye çalışıyoruz.

Yapılandırmacı sınıftaki öğrencilere göre, verilen ödevler ve grup çalışmaları, öğrencilerin sorumluluk duygularını geliştirmiştir. Öğrenciler günlükler ve görüşmelerde, yapılandırmacı öğrenme ortamının özellikle takım-oyun-turnuva yarışmasında bir öğrencinin tüm grubu temsil etmesinin kendilerinde sorumluluk duygusunu geliştirdiğini vurguladı. İlk haftalarda görevlerin fazlalığı ve sorumluluğun çok olduğu yönündeki görüşler giderek azalmıştır.

Nitel bulgular incelendiğinde, yapılandırmacı sınıflardaki öğretmenlerin en önemli rollerinin özgün görevler planlama ve zengin araç-gereç kullanma,

düşünmeye yardımcı olma, öğrencilerin öğrenme sürecindeki sorumluluğunu artırma, öğrencilerin kendi öğrenmesine etkin katılımını sağlama, öğrenmeye rehberlik yapma olduğu görülmektedir.

Buna göre, yapılandırmacı sınıftaki öğretmenler öğrencilerin kendi öğrenmesinde daha etkin olmasını sağlamalı, düşünmeye destek olmalı ve öğrenmeye rehberlik yapmalıdır. Öğrenciler görüşmelerde öğrencilerin öğrenmesi için çok çalışan bir öğretmen gördüklerinde, kendilerinin de derse hazırlıklı gelme ve öğrenmeye katılma isteklerinin arttığını belirtmişlerdir. Sonuç olarak, bu sorumlulukları yerine getirmenin bilgiyi aktarmak kadar kolay olmadığı ve yapılandırmacı bir öğretmenin rolünün sınıfların tersine daha da arttığı söylenebilir.

2. Yapılandırmacı Öğrenme Ortamında Öğrenenlerin Roller

Yapılandırmacı sınıflardaki öğrenen rolleri Tablo 2’de verilmiştir. Öğrenenlerin günlükleri ve görüşmeler incelendiğinde, en önemli öğrenen rollerinden birisinin, sorumluluklarını yerine getirmek olduğu görülmüştür.

Öğrencilerin çoğu görüşme sırasında sorumlulukların ezici olmadığını, keyifli sorumluluklar yüklediklerini, grubundaki her arkadaşının sorumluluklarını yerine getirdiğini söyledi. Birkaç öğrenci ise, kendi grubundaki

arkadaşlarının sorumluluklarını bilmediğini, bireysel çalışmanın daha etkili öğrenmeye yardımcı olacağını belirtti. Gözlemci notları da yapılandırmacı sınıflardaki öğrencilerin daha ilgili ve sorumlu olduğunu desteklemektedir. Öğrenme günlüğünden bir alıntı aşağıda sunulmuştur:

Ödevler sorumluluk duygusunu artırıyor. Sorumluluk aldığımız zaman çalışma isteğimiz artıyor. Çalışma isteğimiz arttığı sürece araştırmacı oluyoruz. Araştıracamız konular sayesinde çevremi daha iyi gözlemeye başladım. Her şey çok zevkli gidiyor, sorumluluk sahibi öğrenciler olmak çok güzel bir duygu. Öncelikle bizlerin gruptaki sorumluluklarımızı en iyi şekilde yerine getirmemiz gerektiğini biliyoruz.

Öğrencinin sorumluluklarını yerine getirmesi için, daha etkin olması ve öğrenme sürecini kontrol etmesi gerekmektedir. Öğrenciler, öğrenmenin anlamlı ve kalıcı olmasını, süreçte rol almaya bağlamaktadır. Yapılandırmacı sınıflarda öğrenciler günlüklerine bilgiyi değişik biçimlerde yansıtma yollarını öğrendiklerini, kendileri için düşünmeyi, düşünülecek şeyi öğretmenin söylemesini beklememeyi, öğretmenden yönerge almadan çalışmayı sürdürmeyi, düşüncelerini kendi sözcükleri ile açıklamayı, yapılarını gözden geçirmeyi ve bir kavramı yapılandırmadan diğerine geçmemeyi öğrendiklerini yazmışlardır.

Yapılandırmacı sınıftaki öğrencilerin önemli rollerinden birisi de, bilgiyi kendilerinin yapılandırmasıdır. Öğretmen bilgiyi doğrudan aktarmadığı için öğrencilerin, kendi bilgi yapılarını oluşturmaları gerekmektedir. Gözlemci notlarına göre, yapılandırmacı sınıflarda öğrenciler bilgiyi anlamlandırmak için sorular sormuş, araştırmalar yapmış ve değişik kitaplardan farklı bilgiler okumuşlardır. Öğrencilere göre, bilgiyi anlamlandırmak için önbilgi ile yeni bilgileri bütünleştirmek gerekmektedir.

Görüşmeler sırasında öğrenciler, kitaplardan öğrenmekten hoşlanmadıklarını, arkadaşlarından öğrenmeyi tercih ettiklerini belirttiler. Öğrenciler farklı görüşleri inceleyerek, eleştirerek grup görüşü oluşturmanın zor ama çok zevkli bir süreç olduğu konusunda birleştiler. Bir öğrenci, grup çalışmasından elde ettiklerini yazıya dökerken aynı zamanda yapılandırmacı öğrenme

Tablo 2.

Yapılandırmacı Sınıfta Öğrenenlerin Roller

Roller
Sorumluluklarını yerine getirme
Öğrenme sürecini kontrol etme
- Kendi öğrenme hedeflerini belirleme
- Bilgi kaynaklarına ulaşma
- Etkinliklere ve süresine karar verme
- Kendini ve arkadaşlarını değerlendirme
- Eksikliklerini belirleme
Bilgiyi anlamlandırma
- Daha fazla ve değişik kaynaklardan okuma
- Önbilgi ile yeni bilgiyi bütünleştirme
- Soru üretme, soru sorma
- Fikirlerini savunma
Grupla etkili bir biçimde çalışabilme
- Ortak kararlar alma
- Arkadaşından yardım alma
Öğretmenle etkili bir iletişim kurma

ortamının özelliklerini ve öğrenme sürecini şöyle yansıtmıştır:

İlk kez üniversitede grup çalışması yaptık. Bu gruplarda çok etkileşim içindeydik ve gerçekten çok verimli çalışmalar yaptık. İlk derslerde biraz kaygı ve korkularımız oldu. Çünkü daha önceden hiç uygulamadığımız bir ders metodu. Ama, daha sonra çok yararlı olduğunu anladık. Derse öğrenci katılımı çok fazlaydı. Ön bilgilerimizle yeni bilgilerimizi birleştirip anlamlandırdık. Sınıfta herkese eşit fırsatlar verildi ve dersi hep beraber öğretmen rehberliğinde işledik. Çeşitli eğitim araçlarından yararlandık ve konuları çok iyi anladık. Derse hazırlıklı geliyoruz ve ders sonunda değerlendirme yapıyorduk. Bu değerlendirmede dersi ve kendimizi değerlendiriyor, eksiklerimizi saptıyorduk. Dersler çok zevkli ve verimli geçti. Grubumuzda herkes sorumluluklarını yerine getirmeye çalıştı. Kısacası biz bu derste sorumluluklarımızı yerine getirmeyi, araştırma yapmayı, tartışmayı, konuşmayı, dost olmayı ve saygı duymayı öğrendik.

Görüldüğü gibi, yapılandırmacı sınıflardaki öğrenciler geleneksel sınıflardaki öğrencilerden daha fazla sorumluluk üstlenmekte, öğrenme sürecine daha etkin katılmakta, diğer bireylerle işbirliği içinde sorunlara çözüm yolları üretmeye çalışmaktadır. Yapılandırmacı sınıflardaki öğrencilerin rol ve sorumluluklarının geleneksel sınıflardaki öğrencilerin rol ve sorumluluklarından daha fazla olduğu görülmektedir. Bu öğrencilerin meslek yaşamlarında başarılı olmalarını sağlayacak çok önemli beceriler kazandıkları söylenebilir. Görüşme, günlük ve gözlemlerden elde edilen bilgilere göre, öğrencilerin artan görevlere ve çalışmalara birkaç hafta içinde uyum sağlamaya başladıkları, bu sorumlulukları büyük bir gayretle ve istekle yerine getirdikleri söylenebilir.

3. Yapılandırmacı Öğrenme Ortamında Öğretmen-Öğrenen Etkileşimi

Nitel bulgulara göre, yapılandırmacı sınıflardaki öğretmenle öğrenenler arasındaki etkileşimde en çok göze çarpan özellikler Tablo 3'te sunulmuştur.

Öğrenciler, görüşmelerde öğretmenle etkili bir iletişim kurduklarını, görüşlerini rahatlıkla açıklayabildiklerini ve sınıfta demokratik bir ortamın olduğunu

belirttiler. Gözlemci de yapılandırmacı sınıftaki öğretmen-öğrenen iletişimi ile ilgili şu notları almıştır:

Öğretmen-öğrenci ilişkisi oldukça sıcak ve demokratik bir ortamda gerçekleşiyor. Öğretmen o gün kullanılacak bilgi birimine ilişkin temel bir açıklama yaptıktan sonra, gruplar problem senaryoları ile çalıştılar. Öğretmen kendi görüşlerini açıklamak yerine öğrencilerin görüşlerini açıklamaları için rahat ve güvenli bir ortam yaratmaya özen gösterdi.

Tablo 3.

Yapılandırmacı Sınıfta Öğretmen-Öğrenen Etkileşimi

Etkileşim Boyutları
Demokratik bir ortam oluşturma
- Tarafsız ve eşit davranma
- Saygılı olma
Değer verme
- Arkadaşça ve samimi davranma
- Sabırlı olma
- Gülümseme
- İlgili olma

Öğrencilerle yapılan görüşmeler de öğretmen-öğrenen iletişiminin oldukça etkili olduğunu desteklemektedir. Alt grupta yer alan bir öğrenci görüşme sırasında, hiçbir derste bu kadar konuşmadığını, genellikle dinlemeyi tercih ettiğini söylemiştir. Öğrencilerin bazıları da görüşünün doğru mu, yanlış mı olduğu kaygısını yaşamadıklarını, her fikri rahatça paylaştıklarını belirtmişlerdir. Bir öğrenci sınıfta en yararlı bulunduğu noktanın iletişim olduğunu görüşme sırasında şu cümlelerle dile getirmiştir:

İletişim en yararlı bulduğum nokta. Düşündüğünü önce küçük gruplar halinde sonra tüm grupla konuşmak öğrenmemde etkili oldu. Bir şeyler yapıyor olmak güzel. Sadece dinleyip oturmak çok sıkıcı. Bence en güzeli düşündüklerini ifade etmek, etrafını gözlemlemek, sadece kendi grubunla değil, diğer gruplarla da fikir alışverişinde bulunmak, eğitimciye istediğin şeyleri söyleyebilmek, yani her şeyi derste paylaşabilmek.

Öğrenciler demokratik bir ortam yaratılması için öğretmenin öğrencilerine saygı duyması, her öğrenciye eşit davranması gerektiğini yazmışlardır. Görüşme sırasında bazı öğrenciler diğer derslerde çok çekingen

olduklarını, bu derste konuşarak çekingenliklerini biraz olsun yendiklerini söylediler. Öğretmenlerle genelde yakın iletişim içinde olmadıklarını, kendilerini ifade edemediklerini, hatta bazı derslerde öğretmen arkadaki öğrencileri sürekli azarladığı için önde oturmak için derse çok erken geldiklerini söylediler.

Yapılandırmacı sınıflardaki öğrenciler öğretmenle etkili iletişim kurmada, öğretmenin öğrencilere değer vermesinin, arkadaşça ve samimi davranmasının, öğrencilere gülümsemesinin önemli bir rolü olduğunu yazmışlardır:

Sürprizlere açık bir ders, her ders veya her ara sonunda yeni şeylerle karşılaşılıyor. Bu dersin sayesinde bir değerimin olduğunu hissettim. Çünkü hocalarımızın bazıları bizi aşağılıyor, bu derste ise kendimi iyi hissediyorum. Derse mutlu ve isteyerek geliyorum. Bu ders, sadece öğretmenin anlatımı biçiminde olsaydı sadece sınavına çalışır ve geçme çabası gösterirdim. Ama hocamızın bizi değerli görmesi ve her ders için bu kadar uğraşması beni etkiliyor.

Sonuç olarak, yapılandırmacı sınıflarda demokratik bir ortam yaratıldığı, herkesin görüşünü rahatlıkla açıklayabildiği, öğretmenin öğrenenlere değer verdiği ve öğretmenle öğrenenler arasında etkili bir iletişimin kurulduğu görülmektedir.

4. Yapılandırmacı Öğrenme Ortamında Öğrenen-Öğrenen Etkileşimi

Öğrenciler günlük ve görüşmelerde kendi aralarındaki etkileşime çok fazla değindiler. Öğrenenler arasındaki etkileşim özellikleri Tablo 4'de sunulmuştur.

Yapılandırmacı sınıflarda öğrenenlerin en çok hoşlandıkları ve günlüklerle görüşmelerde üzerinde sıklıkla durdukları konular iletişim ile ilgilidir. Öğrenciler işbirliğine dayalı öğrenme sayesinde sorunlarını etkili biçimde çözmeyi ve başkalarının görüşlerine saygı duymayı öğrenmişlerdir.

İşbirliğine dayalı öğrenme öğretmene olan bağımlılığı azaltarak, öğrencilerin kendine saygı duymasında, okuldan ve derslerden zevk almada ve öğrenme motivasyonunu artırmada da etkilidir.

Bir öğrenci günlüğünde grup çalışmasının yararlarına şu şekilde değinmiştir:

Tablo 4.

Yapılandırmacı Sınıfta Öğrenen- Öğrenen Etkileşimi

Etkileşim Boyutları

- İşbirlikçi gruplarda etkili biçimde çalışma
- Farklı görüş ve kişiliklere saygı duyma
- Arkadaşlarını daha yakından tanıma
- Dinlemeyi öğrenme

Sınıfla bütünleşme, uyum içinde ortak amaca ulaşma

Bizlere sorumluluk verilerek düşüncelerimizi gruplar halinde tartışarak sınıfla sunmanın güzelliğini yaşadım. Birbirimizin düşüncelerine saygılı olmayı, grup halinde hareket etmeyi öğretiyor. Derste sınıf içi etkileşim çok fazlaydı, birbirimize saygı duymaya başladık.

Yapılandırmacı ortamdaki öğrenciler küçük grup çalışmaları sayesinde görüşlerini paylaştıklarını ve bu görüşlere saygı duymayı öğrendiklerini, farklı görüşleri inceleyerek ortak bir görüş geliştirmeyi başardıklarını, arkadaşlarını daha yakından tanıdıklarını, anlayamadıkları konuları arkadaşlarından öğrendiklerini ve birbirlerini dinlemeyi öğrendiklerini vurgulamışlardır. Hatta öğrencilerden birisi grubundaki arkadaşlarının birbirinin soy ismini grup çalışması sırasında öğrendiğini ve farklı düşüncelere sahip olduğunu sandığı bir arkadaşı ile benzer fikirlere sahip olduğunu keşfettiğini söylemiştir. Öğrenciler görüşmelerde sınıftaki kaynaşmanın çok hoşlarına gittiğini belirtmişlerdir. İlk haftalarda grup üyelerini kendilerinin belirlemesinin daha iyi olacağını düşünen öğrencilerden bazılarının görüşleri şu şekilde değişmiştir:

Ben şikâyetçi olmuştum, hatırlarsınız, birlikte çalışmıyoruz diye. Gruptan bir arkadaşımın aram iyi değildi, bir sorunumuz olmuştu. Bir dönem boyunca ne yapacağız diye düşünmüştüm. Ama birlikte çalışmamız gerekiyordu ve aramızdaki sorunu hallettik. Arkadaşlar arasındaki sorunların çözülmesine de yardımcı oldu.

Gözlemci notları da yapılandırmacı sınıfların daha uyumlu olduğunu vurgulamaktadır. Öğrenciler, diğer derslerde öğrenciler arasındaki iletişimin sınırlı olduğunu, genellikle öğretmenden öğrenciye tek yönlü iletişiminin görüldüğünü belirtmiştir.

Özet olarak, işbirlikçi gruplarla çalışma ve tüm sınıf paylaşımları, yapılandırmacı sınıflardaki öğrenen-öğrenen etkileşimini artırmıştır. Öğrenciler grup çalış-

maları sayesinde arkadaşlarını daha yakından tanımış, dinlemeyi, farklı görüşlere saygı duymayı ve yapıcı eleştirmeyi öğrenmiş, arkadaşlarının öğrenmesine yardımcı olmuştur. Grup çalışmalarının tüm sınıfla tartışılması ise sınıfla bütünleşmeye, sınıfla uyum içinde çalışmaya yardımcı olmuştur.

Sonuç

Araştırma bulguları incelendiğinde, yapılandırmacı öğretmenlerin bilgiyi aktarmak yerine, öğrencilerin kendi bilgi yapılarını oluşturmalarına olanak yarattıkları, kendi öğrenmelerinde sorumluluk sahibi olmalarına ve arkadaşlarıyla etkili bir işbirliği kurmalarına yardımcı oldukları görülmektedir. Bu sınıflardaki öğrenciler ise öğretmenin anlattığı ya da kitaptan okuduğu ile yetinmeyen, bilgi kaynaklarına ulaşan, yeni bilgi ile önbilgilerini bütünleştiren, bilgiyi analiz eden ve sorgulayan, kısacası kendi kendine öğrenen bireyler olmuştur.

Rollerdeki değişikliklerin yanında, yapılandırmacı sınıflarda öğretmenle öğrenci arasındaki etkileşim ve geleneksel sınıflarda çok az rastlanan öğrenenler arası etkileşim artmıştır. Öğrenciler öğrenme zamanının çoğunu dinleyerek geçirmek yerine, arkadaşları ve öğretmenle görüş alışverişinde bulunarak farklı bakış açılarını görmüş, kendi şemalarını gözden geçirmiş ve yeni bir düzenlemeye gitmiştir. Öğrenciler, günlükler ve görüşmelerde, nitelikli etkileşimin dersi sevmelerine ve zevk almalarına yardımcı olduğunu, derse isteyerek geldiklerini ve bu derste çok fazla şey öğrendiklerini belirtmişlerdir. Öğrencilerin bazıları, hiçbir derste bu kadar öğrenme çabası içine girmediklerini, kendilerini tanıdıklarını, çalışma stratejilerini de geliştirdiklerini vurgulamışlardır. Öğrencilere göre demokratik bir etkileşim ortamı derse ilgiyi artırmakta ve bunun sonucunda da bilginin yapılandırılması kolaylaşmaktadır.

Yapılandırmacı sınıflarda rol ve iletişim sistemindeki bu farklılıklar anlamlı öğrenmeye katkıda bulunmakta, ayrıca duyuşsal öğrenme ürünlerini de (farklı görüşlere saygılı olma, dersten zevk alma, kendine güvenme, dinlemeyi öğrenme vb.) olumlu yönde etkilemektedir. Bu çalışmada da öğrenciler yapılandırmacı sınıflarda daha anlamlı öğrendiklerini, bunun en önemli nedenlerinin, bilgiyi pasif olarak almak yerine, öğrenmeye

etkin katılım, sorumluluk alma, görüşlerini rahatça ifade etme, etkili tartışma ortamları ve grup çalışmalarına katılma olduğunu söylemişlerdir. Yapılandırmacı sınıflardaki öğrenciler, öğrenmeyi daha anlaşılır, yaşamla bağlantılı, mesleği tanımaya yardımcı, anlamlı ve kalıcı bulmuşlardır. Ayrıca, öğrenciler dersten zevk almış, öğrendiği bilgileri öğretmen olduklarında nasıl kullanacaklarını görmüşlerdir.

Ancak, öğrencilerin uygulamanın özellikle ilk birkaç haftasında yaşadıkları sorunları gözden kaçırmamak gerekir. Öğrencilik yaşantıları süresince ağırlıklı olarak pasif olmaya alışan öğrenciler, sorumlulukların artması nedeniyle ilk haftalarda zorluklar yaşamıştır. Hatta üçüncü hafta öğrencilerden birisi grup çalışmaları sırasında masaları dolaşırken "Hocam, dersi siz ne zaman anlatacaksınız? Grup çalışmaları, tartışmalar çok güzel ama siz anlatmayınca bir şey öğrenmediğimi hissediyorum" demiştir. Öğrenciler yıllardır alıştıkları öğrenci rolünden kurtulmanın ve çok fazla sorumluluk almanın kendilerine zor geldiğini belirtmişlerdir. Dönem sonunda bu düşünceye sahip öğrencilerin fikirleri değişmekle birlikte, yöntemle diğer öğrencilerden daha zor alıştıkları görülmüştür.

Öğrencilerin sorumluluk alma ve işbirlikli gruplarla çalışmak için gerekli becerilere sahip olması yeni rollerine alışmalarını kolaylaştıracaktır. Bunun için de öğrenen merkezli öğrenme yaklaşımları diğer derslerde de desteklenmeli, öğrencilerin daha fazla derste öğrenmesinde sorumluluk alması sağlanmalıdır. Ancak yine de öğrencilerin hemen yapılandırmacı öğrenci olmalarını istemek pek de gerçekçi bir beklenti olmaz. Çünkü hem öğretmenin hem de öğrencilerin yeni rollerine alışmaları, öğrenme felsefesinde değişiklik, zaman, çaba ve istek gerektirmektedir.

Kaynakça

- Bademci, V. (2000). *Türkiye'deki okullar ne işe yarar?*, Başkent Yayın, Ankara.
- Brooks, M. G. ve Brooks, J. G. (1993). *In search of understanding: the case for constructivist classrooms*. Alexandria, Virginia: Association for Supervision and Curriculum Development Press.
- Caprio, M. W. (1994). "Easing into constructivism". *Journal of College Science Teaching*, 23, (4), ss. 210-212.
- Christianson, R. G. ve Fisher, K. M. (1999). "Comparison of student learning about diffusion and osmosis in constructivist and traditional classrooms". *International Journal of Science Education*, 21, (6), ss. 687-698.

- Cooper, P. A. (1993). "Paradigm shift in designed instruction: from behaviorism to cognitivism to constructivism". *Educational Technology*, 33, (5), ss. 12-18.
- Fosnot C. T. (1992). "Constructing constructivism". T.M. Duffy ve D.H. Jonassen (Ed.), *Constructivism and the technology of instruction: A conversation*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates Publishers, ss.167-176.
- Hanley, S. (1994). "On constructivism". 24 Aralık 2000, <<http://www.inform.umd.edu/UMS+stage/UMID/Projects/MCTP/Essays/Constructivism.txt>>
- Kaya, Y. K. (1993). *İnsan yetiştirme düzenimize yeni bir bakış*. Bilim Yayınları, İkinci Baskı. Ankara.
- Koç, G. (2000). "Öğrenme faaliyetlerini planlarken öğrenciyi merkeze alma konusunda karşılaşılan güçlükler". *Mesleki Eğitim Dergisi*, 2, (1) ss. 17-30.
- Koç, G. (2002). *Yapılandırmacı öğrenme yaklaşımının duyuşsal ve bilişsel öğrenme ürünlerine etkisi*. Yayımlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Lord, T. R. (1999). "A comparison between traditional and constructivist teaching in environmental science". *The Journal of Environmental Education*, 30, (3), ss. 22-28
- Marlowe B. A. ve Page, M. L. (1998). *Creating and sustaining the constructivist classroom*. Thousand Oaks, California, Corwin Press.
- Olssen, M. (1996). "Radical constructivism and its failings: Anti-Realism and individualism". *British Journal of Educational Studies*, 44, (3), ss.275-295.
- Özkan, Betül. (2001). *Yapılandırmacı öğrenme ortamlarında özgün etkinlik ve materyal kullanımının etkililiği*. Yayımlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Savery J. R. ve Duffy, T. M. (1996). "Problem-based learning: An instructional model and its constructivist framework". Brent G Wilson. (Ed.), *Case studies instructional design*. New Jersey, Englewood Cliffs, Educational Technology Publications. ss.135-148.
- Steffe, L. (1991). "The constructivist teaching experiment: Illustrations and implications". Ernst von Glaserfeld, (Ed), *Radical constructivism in mathematics education*. Dordrecht, The Netherlands, Boston: Kluwer Academic Publishers, London, Washington. ss. 177-194.
- von Glasersfeld, E. (1995). *Radical constructivism: A way of knowing and learning*. The Falmer Press.
- Yıldırım, A. ve H. Şimşek (1999). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayınevi, Ankara.

Makele Geliş	23 Eylül 2003
İnceleme	21 Aralık 2004
1. Düzeltme	21 Ocak 2005
2. Düzeltme	9 Aralık 2006
Kabul	19 Aralık 2006